Member since 2019
JM14482

Prace z warsztatu

Kamila Cybulska*

Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych (1927–1939)

Abstrakt

Artykuł przedstawia historię działalności Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych, pionierskiej prywatnej instytucji oświatowej zajmującej się dokształcaniem zawodowym dorosłych w Radomiu w dwudziestoleciu międzywojennym. Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych odegrało kluczową rolę jako platforma wymiany wiedzy i umiejętności praktycznych między oświatą a przemysłem, co stworzyło warunki dla efektywnej współpracy różnych środowisk zawodowych (nauczycieli, instruktorów, kolejarzy, robotników przemysłowych, przemysłowców) z korzyścią zarówno dla sieci oświaty zawodowej, jak i osób zatrudnionych w przemyśle.

Słowa kluczowe: kursy techniczne, dokształcanie zawodowe, dorośli, dwudziestolecie międzywojenne, Radom.

The Society for Technical Courses in Radom (1927–1939)

Abstract

This article outlines the history and activities of the Society for Technical Courses in Radom, a pioneering private educational institution offering continuing vocational training for adults in Radom in the interwar period. The Radom Society for Technical Courses played a key role as a platform for the exchange of knowledge and skills between education and industry, creating the conditions for effective cooperation of various professional groups (teachers, instructors, railwaymen, industrial workers, and industrialists) for the benefit of both the professional education network and people employed in industry.

Keywords: technical courses, continuing vocational training, adults, interwar period, Radom.

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Katedra Historii Wychowania i Pedeutologii, Zakład Historii Oświaty.
Artykuł otrzymano: 3.02.2020; akceptacja: 8.04.2020.

http://dx.doi.org/10.18778/2450-4491.11.19

Wprowadzenie

W okresie dwudziestolecia międzywojennego odrodzone państwo polskie podjęło wzmożone wysiłki na rzecz modernizacji społecznej i gospodarczej kraju. Zmiany zachodzące na przełomie XIX i XX w. związane z drugą rewolucją przemysłową, spowodowaną gwałtownym rozwojem nauki i techniki wymagały wykształcenia fachowych kadr. Był to szczególnie palący problem dla mniejszych ośrodków przemysłowych takich jak Radom, którego rozwój jest nierozerwalnie związany z przemysłem metalowym i zbrojeniowym.

O charakterze miasta w II Rzeczypospolitej zadecydowały dwa fakty: utraciło ono pozycję ośrodka władzy regionalnej, a jego dalszy rozwój wiązał się z włączeniem go do Centralnego Okręgu Przemysłowego, który skupiał przemysł metalowy i zbrojeniowy w południowo-centralnych dzielnicach Polski. Budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego była jednym z największych przedsięwzięć ekonomicznych II Rzeczypospolitej, a sama idea skupienia przemysłu ciężkiego i zbrojeniowego na tych terenach narodziła się już w latach 1921–1922. Już wówczas powstawały w Radomiu Państwowa Wytwórnia Broni (szerzej znana jako Fabryka Broni) oraz Zakłady Metalowe „Łucznik" specjalizujące się w produkcji broni oraz szerokiego asortymentu narzędzi: od szlifierek i frezarko-gwinciarek przez zamki do drzwi aż po maszyny do pisania. Ponadto w mieście rozwijały się równolegle także inne gałęzie przemysłu i związane z nimi zakłady produkcyjne, takie jak fabryka obuwia czy zakłady przemysłu tytoniowego, prowadzono również prace w zakresie modernizacji i rozwoju linii kolejowych w województwie kieleckim.

Państwowa Średnia Szkoła Techniczna w Radomiu

Wybitnie przemysłowy charakter miasta w latach 20-tych i 30-tych XX w. pociągał za sobą potrzebę organizacji sieci szkolnej o charakterze techniczno-zawodowym i wykształcenia wykwalifikowanej średniej kadry technicznej. Jedną z ważniejszych placówek założonych w tym celu w całym województwie była otwarta w październiku 1919 r. prywatna szkoła kolejowa w Skarżysku, utworzona z inicjatywy Radomskiej Dyrekcji Kolejowej (*Państwowa średnia*…: 5). Była to pierwsza w województwie kieleckim prywatna średnia szkoła techniczna, a jej program obejmował trzy lata nauczania teoretycznego z zakresu mechaniki i rok praktyk w warsztatach kolejowych. Egzamin zawodowy uprawniał absolwentów do wykonywania profesji technika kolejowego. Z uwagi na duże zainteresowanie młodzieży już po dwóch miesiącach działania, na mocy porozumienia zawartego między Ministerstwem Kolei i Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, szkoła została upaństwowiona i przyjęła nazwę Państwowej Średniej Szkoły Technicznej Kolejowej. W trzecim roku istnienia szkołę przeniesiono ze Skarżyska do Radomia i to właśnie z jej rozwojem w tym mieście wiąże się historia Radom-

skiego Towarzystwa Kursów Technicznych (R.T.K.T.) – pionierskiej organizacji zajmującej się oświatą pozaszkolną i dokształcaniem zawodowym dorosłych w Radomiu w II RP.

Szkoła Techniczna, jak ją powszechnie nazywano, szybko rozwinęła swój program i powiększyła grono uczniów i nauczycieli. Zreformowany program nauczania początkowo obejmował dwa wydziały mechaniczny i budowlany, na których już w 1922/1923 r. uczyło się 150 uczniów. Rok później program rozszerzono, tworząc wydziały mechaniczno-elektryczny i drogowo-budowlany. Jednak w związku z dynamicznym rozwojem szkoła od chwili przeniesienia do Radomia zmagała się z ogromnymi problemami lokalowymi. Początkowo dzieliła budynek z Miejską Szkołą Rzemiosł im. J. Kilińskiego przy ul. Wysokiej 66, uzyskała jednak własną siedzibę dzięki staraniom nowego dyrektora, którym w roku szkolnym 1922/1923 został mgr inż. Leon Mroczkowski (1875–1945), jeden z najaktywniejszych działaczy oświatowych Radomia. Przez wiele lat miał on największy wpływ na rozwój szkoły i wysoki poziom edukacji, zarówno w samej placówce, jak i na prywatnych kursach dokształcających, prowadzonych przy szkole przez powstałe w kilka lat później Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych.

Inżynier Mroczkowski wydaje się być postacią kluczową dla rozwoju oświaty w regionie w pierwszej połowie XX w. Przed I wojną światową był założycielem gimnazjum żeńskiego i Szkoły Handlowej Męskiej, a w dwudziestoleciu międzywojennym z powodzeniem rozwijał Państwową Szkołę Techniczną Kolejową jako jej wieloletni dyrektor. Był inicjatorem powstania i prezesem Towarzystwa Kursów Technicznych, przewodniczącym Międzyszkolnej Komisji Porozumiewawczej Dyrektorów Szkół Średnich w Radomiu oraz wiceprezesem towarzystwa „Oświata", pod egidą którego w latach 30-tych zorganizowano przedszkole (Narodowe Archiwum Cyfrowe, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny sygn. 1-N-1407) oraz Państwowe Żeńskie Gimnazjum przy Gimnazjum im. T. Chałubińskiego (Pająk 2009: 336).

Już w pierwszym roku pracy na stanowisku dyrektora Mroczkowskiemu udało się pozyskać dla Szkoły Technicznej samodzielny budynek przy ul. Skaryszewskiej 8 oraz zorganizować prowizoryczne warsztaty: mechaniczny, stolarski, ślusarski i kuźnię, niezbędne do praktycznej nauki zawodu. O trudnej sytuacji lokalowej placówki dobitnie świadczy doraźny charakter powstałych pracowni zawodowych: „Oto wypożyczono 4 pudła wagonowe, które – zdjęte z podwozi – umieszczono na wydzielonej części terenu (…)" (*Państwowa Średnia*… 1935: 6). Dodatkowo wraz z rozwojem programu kształcenia, wzrostem liczby uczniów i grona nauczycielskiego, również ten budynek okazał się być niewystarczający. Dlatego w 1925 r. Mroczkowski wystąpił do władz oświatowych i przedstawicieli samorządu miejskiego z inicjatywą budowy nowego gmachu szkolnego, dostosowanego do rosnących potrzeb szkoły. W wyniku porozumienia powołano komisje ds. budowy nowego gmachu pod przewodnictwem dyrektora Szkoły Technicznej. Działania komisji były na tyle skuteczne, że udało się uzyskać od władz państwowych kredyt

w wysokości 200 tys. złotych na budowę warsztatów oraz obietnicę przekazania terenu pod budowę gmachu szkoły i budynków warsztatowych od Ministerstwa Robót Publicznych (*Pamiętnik*… 1933: 3). Niestety pogarszająca się sytuacja gospodarcza kraju i kryzys finansowy w 1925 r. (Grabski 1927: 132–139) spowodowały wstrzymanie pożyczki, co uniemożliwiło podjęcie budowy. W obliczu braku wsparcia finansowego ze strony państwa, a przez to możliwości zrealizowania dotychczasowych planów rozbudowy szkoły, dyrektor Mroczkowski – w porozumieniu ze środowiskiem inżynierskim radomskiego przemysłu oraz inż. Stanisławem Andrzejewskim z ramienia Ministerstwa Wyzwań Religijnych i Oświecenia Publicznego – wystąpił z inicjatywą utworzenia prywatnego stowarzyszenia oświatowego, zajmującego się prowadzeniem wieczorowych kursów zawodowych i technicznych dla dorosłych.

Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych

Inicjatywa spotkała się z aprobatą środowiska inżynierskiego i władz oświatowych, dzięki czemu już 25 listopada 1927 r. odbyło się posiedzenie organizacyjne Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych. Inicjatorami zebrania byli: inż. Leon Mroczkowski dyrektor Państwowej Średniej Technicznej Szkoły Kolejowej i kierownik warsztatów tejże szkoły inż. Tadeusz Wichert, a Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zdecydowało się objąć Towarzystwo patronatem. Na zebraniu obecni byli przedstawiciele radomskich zakładów przemysłowych, samorządu miejskiego i powiatowego, kolei i oświaty. Statut Towarzystwa został zatwierdzony przez wojewodę kieleckiego we wrześniu 1928 r. W tym samym roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego wydało pozwolenie na prowadzenie kursów prywatnych.

Według Statutu władzami Towarzystwa były: Walne Zebranie Członków R.T.K.T., Rada Nadzorcza, Dyrektor oraz Komisja Rewizyjna (*Statut…* 1930: 6). O charakterze Towarzystwa świadczy skład rady nadzorczej, która nadawała ton jego działalności: „a) 3 delegaci wybrani na Walnym Zebraniu spośród członków R.T.K.T; b) 1 delegat Stow. Inżynierów i Techników ziemi Radomskiej; c) 1 przedstawiciel Magistratu m. Radomia; d) 1 delegat Izby Rzemieślniczej; e) 1 przedstawiciel Państwowych Wytwórni Uzbrojenia; f) 1 przedstawiciel Stow. Przemysłowców; g) 1 przedstawiciel Kuratorium Okr. Szkolnego Krakowskiego; h) 3 delegatów personelu wykładającego, wybranych na specjalnym, zwołanym ad hoc przez Dyrektora R.T.K.T. (…); i) 1 przedstawiciel Polskich Kolei Państwowych; j) 1 przedstawiciel Sejmiku Radomskiego" (*Statut*… 1930: 7). Prezesem Rady Nadzorczej był Leon Mroczkowski, zaś dyrektorem Tadeusz Wiechert prowadzący warsztaty zawodowe w Szkole Technicznej.

Jako instytucja kształcenia pozaszkolnego Towarzystwo miało w założeniu wypełnić istotną lukę w oświacie zawodowej dorosłych na terenie całego woje-

wództwa, oferując specjalistyczne kursy techniczne i zawodowe dla średnich kadr zawodowych. Kursy kierowane były do techników, majstrów i rzemieślników, którzy chcąc podnieść swoje kwalifikacje w rozwijającym się przemyśle, nie znajdowali odpowiednich kursów w istniejących wówczas w Radomiu placówkach oświaty zawodowej o profilu ogólno-przygotowawczym, takich jak Miejska Dokształcająca Szkoła Zawodowa oraz Szkoła Dokształcająca Zawodowa Gminy Wyznaniowej Żydowskiej (Karon 1930: 13–17). Należy tutaj podkreślić, że na terenie miasta działały również inne placówki oświatowe o profilu zawodowym, jednak prowadziły one zajęcia z myślą przede wszystkim o młodzieży szkolnej i w trybie dziennym, co uniemożliwiało naukę osobom pracującym lub też posiadały inną niż techniczno-przemysłowa specjalizację[1].

Drugim celem powołania Kursów było umożliwienie dokształcenia nauczycielom i instruktorom szkół zawodowych w trybie wieczorowym, niekolidującym z pracą zawodową. W miarę możliwości i potrzeb Towarzystwo realizowało swoje zadania, poszerzając spektrum własnej działalności o organizowanie wystaw, odczytów, wycieczek naukowych do fabryk, opracowywanie i wydawanie podręczników, wydawnictw, tablic i instrukcji o zakresie technicznym oraz nabywanie pomocy naukowych dla potrzeb własnych i istniejących szkół technicznych, jak również przemysłowych, państwowych, jak i komunalnych, a nawet nabywanie i budowanie gmachów szkolnych, warsztatów i laboratoriów (*Statut…* 1930: 4–5). Założony w statucie cel budowy gmachów szkolnych i warsztatów nie był przypadkowy, bowiem twórcy Towarzystwa zakładali, że jego działalność przyczyni się docelowo do ponownego podjęcia kwestii budowy nowego gmachu szkolnego i warsztatów dla Szkoły Technicznej, przy której rozwijało swoją działalność Towarzystwo.

Słuchacze Towarzystwa Kusów rekrutowali się głównie z pracowników przemysłowych niższego i średniego szczebla z całego województwa kieleckiego oraz spośród absolwentów Miejskiej Szkoły Rzemiosł w Radomiu. Chętnych nie brakowało, gdyż sama Fabryka Broni w latach 30-tych zatrudniała w systemie trzyzmianowym 10 tys. pracowników i jak pisze Marek Bielski: „Zakład (…) reprezentował najwyższy poziom techniczny w kraju" (Bielski 2019), co w związku z dynamicznym rozwojem technik produkcji w naturalny sposób pociągało za sobą konieczność ciągłego doszkalania pracowników. Zajęcia prowadzone w znakomitej większości przez inżynierów zatrudnionych na stałe w Szkole Technicznej oraz pracowników Fabryki Broni – skład grona pedagogicznego R.T.K.T. przedstawia tabela 1 – odbywały się w systemie wieczorowym w budynku wspomnianej szkoły. Warun-

[1] Należały do nich: Miejska Szkoła Rzemiosł czy Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa Gminy Wyznaniowej Żydowskiej im. D-ra L. Natansona, istniejąca od 1918 r. Szkoła Handlowa Męska, i powstała w latach 1930–1931 Szkoła Handlowa Żeńska, które w 1932 r. przekształcono w Gimnazjum Handlowe, założona w 1921 r. Męska Szkoła Rolnicza, powstała w 1927 roku Średnia Szkoła Chemiczno-Garbarska oraz otwarta w 1930 r. Państwowa Żeńska Szkoła Zawodowa, którą po reformie przemianowano na Państwowe Żeńskie Gimnazjum Krawieckie.

kiem przystąpienia do kursu było ukończenie lat osiemnastu oraz przedłożenie świadectwa szkoły średniej lub zdanie egzaminu ustnego. Średnia cena kursu wynosiła 20 zł, wymagano również wpisowego (5 zł) i opłaty za egzamin (10 zł). Nie były to wygórowane opłaty za roczny lub dwuletni kurs, jeśli weźmiemy pod uwagę średnie zarobki robotników w dwudziestoleciu międzywojennym. Wykwalifikowany robotnik czy specjalista mógł wówczas liczyć na pensję w granicach 200 do nawet 400 zł, a niewykwalifikowany robotnik co miesiąc otrzymywał od 95 do 130 zł (*Mały Rocznik…* 1930: 103–105; *Mały Rocznik…* 1939: 270, 272–273).

Tabela 1. Grono pedagogiczne Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych w latach 30.

Nazwisko Imię	Wykształcenie	Stanowisko	Godz. w tyg.	Miejsce stałego zatrudnienia
Drewski Stanisław	Wydz. Techniczny; Politechnika w Warszawie	Kierownik kursu Budowy Maszyn; Wykładowca mechaniki	4	Wykładowca, kierownik wydz. mechaniczno-elektrycznego Szkoły Technicznej w Radomiu
Egiejman Bolesław	Wydz. Techniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca maszyn parowych i nauk o cieple	3	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu
Felberbaum Edmund	Wydz. Inżynierii Lądowej i Wodnej; Politechnika w Wiedniu	Wykładowca algebry i trygonometrii	6	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu
Grzywacz Marceli	Wydz. Elektrotechniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca silników i dźwignic	2	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu
Janczur Leopold	Wydz. Mechaniczny; Politechnika w Grac	Wykładowca matematyki	2	Wydz. Mechaniczny Radomskiej Dyrekcji PKP
Kozłowski Franciszek	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca części maszyn	4	Asystent Wydz. Narzędziowni Fabryki Broni w Radomiu
Krauze Tadeusz	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca technologii metali i obrabiarki	3	Państwowa Wytwórnia Broni w Radomiu
Łypaczewski Lucjan	Wyższa Szkoła Elektrotechniczna w Paryżu	Wykładowca elektrotechniki i kreśleń	6	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu

Ostrowski Wacław	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca mechaniki	2	Asystent Wydz. Remontowego Fabryki Broni w Radomiu
Piotrowski Aleksander	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Kierownik Wydz. Obróbki Mechanicznej; Wykładowca obrabiarek	6	Kierownik Narzędziowni Państwowej Wytwórni Broni w Radomiu
Poniatowski Marian	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca metrologii	2	Państwowa Wytwórnia Broni w Radomiu
Smidowicz Eugeniusz	Politechnika we Lwowie	Wykładowca fizyki	2	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu
Strupczewski Stanisław	Wydział Mechaniczny; Politechnika w Warszawie	Wykładowca obrabiarek i kalkulacji	4	Inżynier Fabryki Broni w Radomiu
Szymanowicz Tadeusz	Szkoła Techniczna w Radomiu	Asystent przy budowie maszyn	3	Asystent warsztatowy Szkoły Technicznej w Radomiu
Vorbrodt Juliusz	Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Odeski	Wykładowca chemii	1	Wykładowca Szkoły Technicznej w Radomiu
Wichert Tadeusz	Wydz. Budowy Maszyn Politechnika w Pradze	Dyrektor R.T.K.T; Kierownik ćwiczeń warsztatowych	3	Kierownik warsztatów Szkoły Technicznej w Radomiu
Zielenkiewicz Stanisław	Politechnika w Kijowie	Wykładowca geometrii	4	Kierownik Wydz. Budowlanego Szkoły Technicznej w Radomiu
Deka Stefan	—	Instruktor	3	Instruktor Szkoły Technicznej w Radomiu
Dzwonkiewicz Józef	—	Instruktor	3	Instruktor Szkoły Technicznej w Radom
Fołtyn Jan	—	Instruktor	3	Instruktor Szkoły Technicznej w Radom
Kotliński Jan	—	Instruktor	3	Instruktor Szkoły Technicznej w Radom

Źródło: opracowanie na podstawie: Archiwum Państwowe w Radomiu, Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych w Radomiu, sygn. 1, 2, 3.

W związku z dużym zainteresowaniem kursami Towarzystwo, które nie dysponowało własną siedzibą, zdecydowało się pozyskać kolejne lokale od prywatnych właścicieli w dotychczasowym budynku Szkoły Technicznej. Niestety pomieszczenia te wymagały remontu i dostosowania do wymogów sal szkolnych, a sama strategia wynajmu nie rozwiązywała najważniejszego problemu w postaci braku warsztatów mechanicznych, z których mogłaby korzystać zarówno Szkoła Techniczna, jak i Towarzystwo. Ze względu na stale rosnące zainteresowanie młodzieży Szkołą Techniczną, zaś dorosłych – kursami Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwróciło się do Rady Nadzorczej R.T.K.T., prosząc o opracowanie nowego planu budowy warsztatów dla Szkoły Technicznej i Towarzystwa. W 1928 r. powołano Komitet Budowy Gmachów Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych pod przewodnictwem inż. Antoniego Romanowskiego, jego zastępcą był inż. Leon Mroczkowski. Dzięki znacznym subsydiom państwowym w latach 1928–1933 udało się etapami zrealizować założony plan budowy gmachu szkolnego i warsztatów. W marcu 1929 r. wydzierżawiono tereny należące do Fabryki Broni i ogłoszono przetarg na budowę warsztatów. Mimo kłopotów z pozyskaniem całej kwoty potrzebnej do realizacji zakładanego planu – przewidywany koszt wynosił 1.064.347 zł (Archiwum Narodowe w Krakowie, Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, Wydział Ogólny, Komitet Budowy Gmachów Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych sygn. 25) – już 11 października 1930 r. oddano do użytku pierwszy nowy budynek warsztatowy. Ponieważ Towarzystwo zmagało się z brakiem wystarczających środków finansowych, wystąpiło do Ministerstwa o wstrzymanie dalszej rozbudowy warsztatów i skierowanie pozostałych środków na budowę gmachu wykładowego. Dwa lata później dnia 25 października 1932 r. otwarto nowe skrzydło z salami lekcyjnymi dla grona 420 uczniów uczęszczających wówczas do Szkoły Technicznej (*Szkolnictwo radomskie*… 1934: 7).

Nowe budynki pozwoliły Towarzystwu rozwinąć stałą ofertę kursów technicznych i zawodowych dla dorosłych. W latach 1927–1939 Towarzystwo miało w stałej ofercie edukacyjnej następujące kursy: trzyletni Kurs Budowy Maszyn, dwuletni Kurs Obróbki Mechanicznej tzw. kurs mistrzów, dwuletni Kurs dla Dozorców Melioracyjnych, roczny Kurs Elektromonterów, dziesięciomiesięczny Kurs dla Kierowców Samochodowych oraz Kurs Spawaczy. Ofertę tę cyklicznie wzbogacano o krótsze specjalistyczne kursy o różnej tematyce, jak choćby 10-miesięczny kurs dla elektromonterów (*Szkolnictwo*… 1929: 117). Zakres programu realizowanego w ramach wybranych Kursów przedstawia tabela 2. Poza ofertą edukacyjną Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych rozwijało również działalność naukową i popularyzatorską przy stałej współpracy z działającym od 1926 r. przy Fabryce Broni oddziałem Stowarzyszenia Inżynierów Mechaników Polskich w zakresie promocji postępu technicznego i działalności szkoleniowej (*75 lat Oddziału*…: 19).

Tabela 2. Stała oferta kursów Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych w latach 30-tych.

Kurs Obróbki Mechanicznej	Kurs dla Dozorców Melioracyjnych	Kurs budowy maszyn
Matematyka	Matematyka	Silniki parowe
Mechanika techniczna	Język polski	Silniki spalinowe
Obrabiarki	Nauki o Polsce	Silniki wodne
Ćwiczenia na obrabiarkach	Gleboznawstwo	Obrabiarki
Rysunki techniczne	Fizyka z chemią	Dźwignice
Organizacja biura rozdzielni i masowej produkcji	Budownictwo z ćwiczeniami	Części maszyn
Elektrotechnika	Melioracja rolna	Technologia metali
Kalkulacja	Gospodarstwo rybne	Elektrotechnika
Metrologia	Miernictwo z ćwiczeniami	Kreślenie
Warsztaty i praktyka zawodowa	Prawo wodne	Nauka o cieple
—	Rysunek budowlany i melioracyjny	Mechanika
—	Encyklopedia rolnictwa	Fizyka
—	Kosztorysy i organizacja robót	Chemia
—	Maszynoznawstwo i elektrotechnika	Geometria wykreślna
—	Warsztaty i praktyka zawodowa	Geometria
—	—	Algebra
—	—	Trygonometria
—	—	Kotły
—	—	Kalkulacja
—	—	Miernictwo warsztatowe
—	—	Warsztaty i praktyka zawodowa

Źródło: opracowanie na podstawie: Archiwum Państwowe w Radomiu, Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych w Radomiu, Kurs Budowy Maszyn, Kurs Obróbki Mechanicznej, Kurs dla Dozorców Melioracyjnych sygn. 2, 3, 4.

Zakończenie

W 1938 r. Państwowa Średnia Szkoła Techniczna zmieniła nazwę na Państwowe Szkoły Przemysłowe. We wrześniu nowym dyrektorem został Bolesław Egiejman, na emeryturę odszedł zaś Leon Mroczkowski, który był główną siłą napędową rozwoju Szkoły Technicznej i Radomskiego Towarzystwo Kursów Technicznych.

Z chwilą wybuchu II wojny Towarzystwo zostało zmuszone do zawieszenia działalności. Władze okupacyjne nie wydały zezwolenia na kontynuowanie nauki dla dorosłych, zaś większość nauczycieli została zmobilizowana do Wojska Polskiego. Budynek wykładowy został przekształcony na szpital wojskowy. W tych warunkach Towarzystwu udało się uratować tylko niewielką część wyposażenia i księgozbioru oraz teczki personalne uczniów – pozostałe wyposażenie, które nie znalazło zastosowania w nowych szpitalnych warunkach, spalono na placu przed szkołą.

Po wyzwoleniu Radomia przez wojska radzieckie w styczniu 1945 r., władze Towarzystwa wystąpiły do władz administracyjnych z wnioskiem o zgodę na wznowienie działalności. W dniu 7 kwietnia otworzono pierwszy oddział trzyletniego Kursu Budowy Maszyn, a wraz z początkiem roku szkolnego ruszył trzyletni Kurs Budowlany. Władze Towarzystwa wystąpiły wówczas do władz oświatowych o przedłużenie toku nauki do czterech lat i umożliwienie słuchaczom zdawania egzaminu dojrzałości. Kuratorium Okręgu Szkolnego w Kielcach przychyliło się do wniosków Towarzystwa i wydało zezwolenie na przedłużenie nauki, a rocznikom przedwojennym i pierwszym rocznikom powojennym zezwolono zdawać egzamin przed Państwową Komisją Kwalifikacyjną. W roku szkolnym 1947/1948 kursy Budowy Maszyn i Budowlany przekształcono w Liceum Mechaniczne dla Dorosłych, co w kolejnych latach przyczyniło się do ostatecznej likwidacji Towarzystwa. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach 17 września 1951 r. zadecydowało o likwidacji Towarzystwa, którego cały majątek przeszedł na rzecz Skarbu Państwa. Ze względu na trwający tok nauki Towarzystwo działo do końca 1951 r., a jego dotychczasowym słuchaczom pozwolono dokończyć naukę w szkołach nowego typu, powstałych na bazie Państwowych Szkół Przemysłowych i Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych.

Poprzez swoją działalność w okresie międzywojennym Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych stanowi istotny przykład instytucji oświatowej, która odegrała pionierską rolę jako platforma wymiany wiedzy i umiejętności praktycznych między oświatą a przemysłem, co stworzyło warunki dla efektywnej współpracy różnych środowisk zawodowych (nauczycieli, instruktorów, kolejarzy, robotników przemysłowych i przemysłowców) z korzyścią zarówno dla sieci oświaty zawodowej, jak i osób zatrudnionych w przemyśle.

Bibliografia

75 lat Oddziału Radomskiego SIMP 1935–2010. Jubileuszowy Biuletyn Informacyjny (2010), Radom, [brak wydawcy].

Archiwum Narodowe w Krakowie, Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, Wydział Ogólny, Komitet Budowy Gmachów Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych sygn. 25.

Archiwum Państwowe w Radomiu, Radomskie Towarzystwo Kursów Technicznych w Radomiu, sygn. 1, 2, 3, 4.

Grabski W. (1927) *Dwa lata pracy u podstaw państwowości naszej (1924–1925)*, Warszawa, Wydawnictwo F. Hoesick.

Karon J. (1930) *Działalność kulturalno-oświatowa na terenie m. Radomia. Monografia społeczna*, Radom, Druk S. Nowakowski.

Mały Rocznik Statystyczny – 1930 (1930), Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.

Mały Rocznik Statystyczny – 1939 (1939), Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.

Narodowe Archiwum Cyfrowe, Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny sygn. 1-N-1407.

Pająk J. Z. (2009) *Mroczkowski Leon Witalis (1875 – po 1939)* w: *Świętokrzyski Słownik Biograficzny*, t. 2, 1795–1918, J. Szczepański (red.), Kielce Agencja Reklamowo-Wydawnicza „Jard", s. 336.

Pamiętnik poświęcenia gmachu Państwowej Średniej Szkoły Technicznej Kolejowej w Radomiu (1933), Radom, [brak wydawcy].

Państwowa Średnia Szkoła Techniczna w Radomiu w roku szkolnym 1933–1934 (1935), Radom, Nakładem Czasopisma „Ku Szczytom".

Statut Radomskiego Towarzystwa Kursów Technicznych (1930), Radom

Szkolnictwo radomskie, „Tygodnik Radomski", 1934.

Szkolnictwo (1929) „Przegląd Elektrotechniczny Organ Stowarzyszenia Elektryków Polskich", z. 5, s. 116–117.

Źródła internetowe

Bielski M. *Legendarna radomska fabryka broni,* „Przegląd Techniczny", 24/2019, http://www.przeglad–techniczny.pl/artykuly?id=2214 [dostep: 22.04.2020, godz. 19:56].